

A propòsit de la Llei d'economia sostenible. Universitat i societat del coneixement

JUAN F. JULIÀ IGUAL Rector de la Universitat Politècnica de València. President de la Xarxa Interuniversitària Espanyola de Centres i Instituts d'investigació en Economia Social



El propòsit d'aquest article és mostrar la nostra opinió sobre la norma anunciada des de la perspectiva del paper que ha de tenir la universitat davant el previsible canvi de model econòmic en el marc de l'anomenada societat del coneixement en què vivim.

La nova Llei d'economia sostenible mereix sens dubte una primera valoració positiva quant a la finalitat que es proposa, que no és una altra que impulsar l'imprescindible canvi de model econòmic espanyol. Aquest impuls de canvi es planteja en tres direccions:

1. Una economia més productiva i més competitiva, basada en la incorporació de més coneixement a la producció de serveis i productes.

2. Una economia més sostenible, basada en el canvi gradual del model energètic i l'eradicació de pràctiques depredadores del medi ambient, com a base del desenvolupament econòmic.

3. Una economia més social, que permeta redistribuir les majors rendes derivades

d'una economia més productiva i fer-la compatible amb la intensificació del nou estat del benestar.

Per a desenvolupar aquests tres vectors és imprescindible materialitzar els discursos en els fets. Primer en les polítiques i en el pressupost, en un impuls ineludible des del sector públic, i després en les dades constitutives de la nostra dinàmica econòmica i social.

Com diu bé el nostre admirat professor



José Barea, no hi ha una vertadera política sense l'acompanyament pressupostari corresponent. Política i acompanyament pressupostari han d'anar indissociablement units.

No hi ha una vertadera política sense l'acompanyament pressupostari corresponent.

Les dades són incontestables: l'economia espanyola té un notable dèficit de productivitat i competitivitat. Atès el seu nivell de maduresa com a economia, només té l'opció de corregir-ho produint béns i serveis de major valor afegit tecnològic o innovador. Els països que han assolit bons resultats fa unes quantes dècades que impulsen el canvi del seu model productiu per mitjà de polítiques públiques d'inversió en R+D i d'implantació d'eficaços mecanismes de difusió tecnològica.

Comparant la inversió pública percentual dels seus respectius PIB, els Estats Units, el país paradigma del liberalisme, dedica en l'actualitat un 40% més de recursos públics que Espanya a l'educació superior i més del doble a la despesa en R+D+I. Aquest comportament l'ha aplicat durant dècades, amb una acumulació de capital que li permet estar a l'avantguarda mundial.

Alguns països europeus han imitat aquest model, especialment els països nòrdics, igual que altres països de l'Orient Llunyà, amb resultats brillants per a la posició competitiva, la resistència a la crisi i el retorn en renda d'aquests països. En tots aquests l'esforç públic ha anat per davant i ha estat motor de la transformació de l'economia productiva.

Espanya necessita, de manera urgent, aquest canvi de timó en l'economia, i el necessita de manera efectiva, ja que és impossible retornar a l'anterior model

d'expansió constructiva residencial i de predació mediambiental, i és urgent recuperar la senda de creixement i de generació d'ocupació, perquè està en joc el mateix equilibri social.

És preocupant que l'única mesura operativa efectiva en l'àmbit d'universitat, investigació i transferència siga el programa Campus d'Excel·lència Internacional.

El desenvolupament efectiu de l'economia del coneixement no és una opció sinó un repte inajornable, i la seua materialització requereix impulsos fiscals decidits (perfectament aconsellables i compatibles amb l'actual necessitat de política anticíclica), claredat conceptual i objectivitat de criteris.

Davant d'aquesta necessitat, podem anticipar que el capítol VI, «Ciència i innovació», del projecte de Llei d'economia sostenible, no respon a les necessitats de transformació que calen. La ciència i la innovació són dos elements essencials de la transformació que requereix la nova economia espanyola. És imprescindible millorar la rellevància de la nostra producció científica, i planificar-ne el desenvolupament cap als camps en què es preveu un increment de la rendibilitat econòmica i social. Però abans de res, és ineludible desplegar una fèrtil acció de transferència de coneixement i innovació cap als sectors productius. Si en el camp científic, Espanya presenta resultats de producció acceptables i de rellevància millorables en un 40%, en el camp de la transferència de coneixement i la innovació, se situa en la sisena part del que correspon al potencial econòmic que té.

És ben clar que els incentius al reconeixement de l'activitat investigadora en el món universitari han donat fruits. Així ho mostra el creixement significatiu de la producció científica espanyola en els últims anys

referida a publicacions científiques en el JCR i altres bases de dades de reconeixement internacional. Però ara es tracta de potenciar-ne la rellevància i sobretot la utilitat social mitjançant la transferència, que haurà de ser incorporada a la reeixida política d'incentius, bé per mitjà de la valoració d'aquesta també en els mèrits que reconeixen els anomenats sexennis d'investigació (ara d'R+D), bé afegint-hi un incentiu nou (transferència per patents i contractes d'R+D).

El projecte de Llei d'economia sostenible no respon a les expectatives del sistema universitari espanyol ni a les necessitats de l'economia espanyola.

No sembla sostenible, com es comentava fa unes poques setmanes en una reunió que experts en indicadors per a l'avaluació de l'activitat universitària van mantenir a

Baeza, que la transferència no s'haja considerat en pla d'igualtat amb la recerca a l'efecte del reconeixement de la tasca dels professors universitaris i investigadors, i que fins ara bàsicament s'hi valoren tan sols les publicacions en JCR, a les quals sens dubte haurien de sumar-se, tal com també hem apuntat, la valoració de patents i contractes. Especialment contractes i regalies de patents, que mostren la utilitat social del treball d'aquests col·lectius, en major mesura que els referits *papers*, que no sempre tenen ni la difusió ni la resposta esperada en el teixit productiu.

Enfront d'aquestes dues gravíssimes debilitats estructurals, el projecte de Llei d'economia sostenible planteja:

1. millores en la regulació en l'àmbit de la transferència de resultats de l'activitat investigadora
2. promoció dels drets de propietat industrial
3. promoció de la competitivitat en la internacionalització de les universitats mitjançant la modernització de les seues infraestructures

4. incentivament de la productivitat científica i la transferència de coneixement, tecnologia i innovació en totes les branques del saber
5. millora de les deduccions de l'impost de societats per activitats d'R+D+I

Valorem positivament els canvis de regulació dels punts 1, 2 i 5. Són canvis regulatoris necessaris, i que es configuren com a mesures d'acompanyament imprescindibles per a les vertaderes polítiques d'ampliació de la productivitat científica i la transferència de coneixement, tecnologia i innovació.

En la futura Llei d'economia sostenible no hi ha una aposta clara per la modernització del nostre sistema universitari i de ciència i tecnologia.

Respecte a les disposicions que es refereixen a la promoció de la competitivitat i la internacionalització de les universitats per mitjà de la modernització de les infraestructures d'aquestes, cal assenyalar que:

1. Es pot afirmar que la major part de les universitats espanyoles no té en l'actualitat insuficiències greus o falta de modernització de les infraestructures. En els últims deu anys, el sistema universitari espanyol ha invertit més de 10.000 milions d'euros en infraestructures docents i d'investigació. No sembla que la modernització d'infraestructures es pugui identificar com un objectiu estratègic.

2. La visibilitat de les universitats no ha d'identificar-se com un problema de bones instal·lacions, qualitat urbanística o ambiental (millors en les universitats espanyoles que en moltes universitats de referència mundial), sinó amb la rellevància de la producció científica, la capacitat d'atracció d'estudiants estrangers o la disponibilitat i excel·lència dels recursos d'investigació.

3. La continuïtat del programa Campus d'Excel·lència Internacional, una bona iniciativa pel que fa a la finalitat que té, però manifestament millorable, i l'impuls de la política d'agregacions (que, en tot cas, no constitueixen un element essencial per a la visibilitat del sistema universitari espanyol,

ja que el mateix concepte de CEI no té referència internacional) han de ser revisats notablement, i dotar-lo de majors elements d'objectivitat, transparència i, sobretot, de més recursos. En l'actualitat, l'aportació de 150 milions d'euros préstecs reintegrables suposa una aportació efectiva de recursos entre 20 i 30 milions d'euros, sens dubte insuficient per als objectius enunciats (tan sols els pols d'excel·lència de París rebran 2.400 milions d'euros en cinc anys).

En aquest context, és veritablement preocupant que l'única mesura operativa efectiva en l'àmbit d'universitat, investigació i transferència siga el programa Campus d'Excel·lència Internacional, un programa que, independentment de les seues necessitats de millora, no es pot entendre com a estratègic, sinó com a complementari.

La redacció de l'article 72, que fa referència a l'«Incentivament de la productivitat científica i la transferència de coneixement i tecnologia i innovació en totes les branques del saber», recull una redacció merament declarativa del que les universitats podrien o haurien fer en aquest àmbit. No aporta



cap novetat sobre el que ja assenyalava la LOU, i fins i tot la LRU, com a missió de les universitats. Però sobretot no incorpora cap compromís que permeta albirar l'impuls des de les polítiques públiques a les tasques que és imprescindible emprendre.

A Espanya, una gran part del coneixement resideix en les universitats i en els organismes públics d'investigació. Un dels dèficits estratègics de l'economia espanyola és que la transferència d'aquest coneixement al teixit productiu és insuficient. Aquest és el principal desafiament que ha de resoldre el canvi del model productiu espanyol.

Doncs bé, sorprenentment, el projecte de Llei d'economia sostenible no recull cap proposta que connecte les dues ribes que han d'entrar en relació: les empreses i les universitats. Cap pla per a impulsar la demanda de coneixement des de les empreses o l'oferta des de les universitats. Ni tan sols l'elemental elaboració d'un catàleg, ben coordinat i efectiu, de capacitats investiga-

dores i tecnològiques de les universitats a la disposició de les empreses. Ni la implantació -com en molts països competius- d'una xarxa d'oficines de difusió tecnològica territorials, gestionades conjuntament per empresaris, tecnòlegs i investigadors, que permeta acostar i gestionar la necessitat i la disponibilitat de coneixement als sectors econòmics. I el que és més important, absència completa de compromís pressupostari per a incrementar les aportacions públiques necessàries per a la mobilització de l'R+D+I en les empreses, i la millora de la rellevància científica en les universitats.

En resum, tal com està redactat en l'actualitat el projecte de Llei d'economia sostenible, no respon ni a les expectatives del sistema universitari espanyol, ni, cosa que és molt més greu, a les necessitats de l'economia i la societat espanyola. En aquest aspecte, li falten objectius explícits, necessita concretar més, actuacions i polítiques, i sobretot fixar compromisos pressupostaris per a aquestes.

Finalment, resulta difícil d'entendre que en un país en què les dues forces polítiques majoritàries declaren que tenen una voluntat ferma de tirar avant un gran pacte per l'educació (pacte que gaudeix d'un ampli suport popular, tal com han mostrat diversos mitjans: més del 90% de la població espanyola dóna suport a aquesta encertada, necessària i desitjada iniciativa impulsada pel ministre d'Educació Ángel Gabilondo), quede desdibuixat el paper de l'educació superior i la ciència. Com ja hem assenyalat, en aquesta futura Llei d'economia sostenible no es recull d'una manera clara i compromesa la necessària aposta per la millora i la modernització del nostre sistema universitari i de ciència i tecnologia, com a pedra angular fonamental del canvi de model econòmic basat en el coneixement tecnològic.

Confiem que durant la tramitació prèvia d'aquesta llei es produïsquen canvis que permeten abordar el futur amb més optimisme des del punt de vista universitari i científic.